

6

Euskara biziberritzea azaltzeko eredu estatistikoa

Xabier Isasi

Gizarte Psikologia eta Portaera Zientzien Metodologia – UPV/EHU

xabier.isasi@ehu.es

Sarrera-data: 2018-01-15 / Onarpen-data: 2018-02-09

Laburpena. Hizkuntzen arteko ukipen egoeran, hizkuntza gutxiko hiztun guztiak elebidun direnean, euskararen erabilera, oro har, zorizko gertaera bilakatzen da. Hau da, hizkuntza gutxituaren erabilera probabilitate-eredu jakinaren arabera da. Txillardegiren azterketa matematikoa abiapuntua dela, artikuluan, euskararen erabileraren probabilitate-funtzioa zehaztu, oinarritzko ezaugarriak definitu eta eredu estatistikoaren erabilerarako azalpenak agertzen dira. Horretarako euskararen kale-erabileraren datuak erabiltzen dira eta, halaber, eredu estatistikoaren bitartez, datuok interpretatzeko eta ebaluatzeko irizpideak azaltzen dira. • **Hitz gakoak:** hizkuntzen kaleko erabilera, hizkuntza gutxitua, erabilera-probabilitatea, demolinguistika.

Abstract. In the context of language interaction, when all of the speakers of a minority language are bilingual, usage of Basque becomes an overall random occurrence. That is, the use of a minority language depends on a probability model. In the article, with Txillardegí's mathematical analysis as a starting point, the probability function of Basque language usage is explained in detail, the basic features are defined and explanations for usage of statistical areas are given. For this purpose, the use of Basque language data is used and, moreover, through a statistical model, the criteria for interpreting and evaluating this data are explained. • **Key words:** street language usage, minority language, probability of usage, demolinguistics.

UNESCOK ez du alferrik iragarri munduan hitz egiten diren 6.000 hizkuntzetatik asko desagertzen ari direla. Ez du alferrik esaten euskara hizkuntza *zaurgarria* dela.¹ Euskararen, edo, hobeto esanda, euskararen hiztun-elkartearen ajeak eta arazoak munduko beste edozein hizkuntza gutxituaren antzekoak dira, gutxienik, handiagoak ez badira. UNESCOren esanak ez dira alferrikakoak: euskararen hiztun-elkarteak euskara biziberritzeko zailtasunak dauzka.

Hau da, mundu osoan hizkuntza gutxituen egoera zaila da, Euskal Herrian ere. Mundu osoan gizarteen bilakaerak ez du laguntzen hizkuntza gutxituen biziraupena. Pentsa daiteke euskararen kasua ez dela desberdina eta azken urteetan izandako aldaketak (Informazio eta Komunikazio Teknologien hedapena, digitalizazioa, migrazio mugimenduak, krisi ekonomikoak eta aldaketa sozio-politikoak) aukerak eta zailtasun erantsiak dakartzate hizkuntza gutxituak biziberritzeko.

Balio dezala aurreko aipu labur horrek euskararen kasua kokatzeko munduko hizkuntza gutxituen multzo zabalean. Hizkuntza gutxituen hiztun-elkarteak ahultzea, desegitea eta desagertzea berezko joerak direla esan dezakegu, beraz. Horregatik, euskararen hiztun-elkartearen trinkotzea eta zabaltzea salbuespen gisa kontsidera dezakegu, salbuespenetako bat. Ikuspegi horretatik aztertu behar dugu euskararen biziberritzearen fenomenoak, salbuespenaren ikuspegitik, alegia.

Euskararen bilakaera soziolinguistikoari dagokionez, Euskal Autonomia Erkidegoko hizkuntza politika ezinbesteko erreferentzia da, ezbairik gabe. Araban, Bizkaian eta Gipuzkoan biltzen dira euskaldun gehienak, herrialde horietan aitortu zitzaion ofizialtasuna euskarari lehenen eta herrialde horietan, azkenik, hizkuntzaren industria, hezkuntza eta hedabide egitura garrantzitsuenak daude. Araba, Bizkaia eta Gipuzkoa herrialdeetan gertatzen denak, bada, euskararen biziberritzeari gerta dakioken joera orokorra erakusten du. Euskararen biziberritzeko egoera eta baldintzarik onenak Araban, Bizkaian eta Gipuzkoan dauzkagu eta. Hiru herrialde horien hiriburuak aztertuko ditugu.

Euskararen kale-erabileraren VII. neurketa²; 27 urte euskararen kaleko erabilera (1989-2016) neurtzen Euskal Herriko udalerrietan. Eskarmentua, zorroztasuna eta sendotasuna, ezaugarri horietan laburbildu daitezke *Euskararen Kale-erabileraren Neurketaren* ezaugarriak. Euskal Kulturaren Batzarreak (EKB 1989) lehenbizi, SEI elkarteak ondoren eta, azken urteetan, Soziolinguistika Klusterrak egindako lanak euskararen bizitasun egoera ezagutzeko balio du.

Biztanleria ez bada handitu ere, Euskal Herrian aldaketa izugarriak gertatu dira: Informazio eta Komunikazio Teknologien hedapena, digitalizazioa, migrazio mugimenduak, krisi ekonomikoak eta aldaketa sozio-politikoak. Halere, euskararen kaleko erabileraren tasa apenas aldatu den.

Objektiboki euskararen kale-erabilera mailak beheranzko joera erakusten du, baina erlatiboki euskararen kale-erabileraren mailak eutsi egiten dio.

Oro har, urte hauetan guztietan bildutako datuak nahiko egonkorrak dira, aldaketa handirik ez dute islatzen. Datuek, bere gordintasunean azterturik, erakusten dute euskararen kaleko erabilera nahiko aldagai egonkorra dela. Kaleko erabilera, azken buru, hizkuntzaren erabilera sozialaren adierazle behinena baita. Dena den, euskararen kale-erabileraren VII. neurketak bildutako datuen interpretazioan murgildu baino lehenago nabarmendu nahi genuke azken urteotan zer gertatu den. Biztanleria ez bada handitu ere, Euskal Herrian aldaketa izugarriak gertatu dira: Informazio eta Komunikazio Teknologien hedapena, digitalizazioa, migrazio mugimenduak, krisi ekonomikoak eta aldaketa sozio-politikoak. Hogeita zazpi urteotan jendartean eta bizimoduan aldaketa handiak gertatu badira ere, euskararen kaleko erabileraren tasa apenas aldatu den.

1. taula: EKB-k, SEI-k eta Klusterrak egindako kale-erabileraren neurketak 1989-2016.

	ARABA	BIZKAIA	GIPUZKOA	EAE
1989	3,9	8,1	23,3	11,5
1993	4,2	9,6	23,9	13,5
1997	4,0	10,5	27,6	15,2
2001	4,2	10,7	29,5	15,9
2006	4,7	10,7	32,1	16,7
2011	4,0	9,4	32,6	16,1
2016	4,2	8,2	31,4	15,5

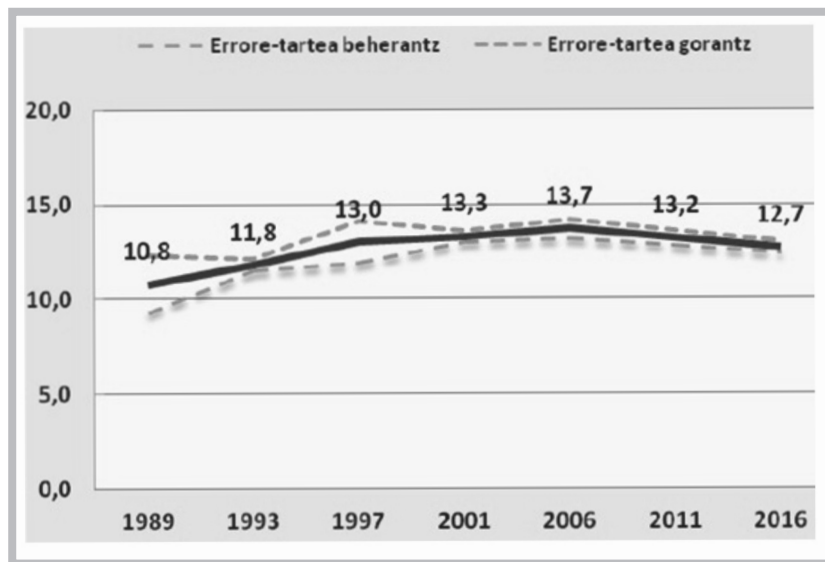
Datuak: Soziolinguistika Klusterra.

Objektiboki euskararen kale-erabilera mailak beheranzko joera erakusten du, baina *erlatiboki* euskararen kale-erabileraren mailak eutsi egiten dio. Hau da, baldintza guztiak, hiztunen proportzioa, sakabanaketa, baliabideen falta eta abar, euskararen erabilera sozialaren aurkakoak diren arren euskaldunek, oro har, oinarrizko erabilera mailari eutsi egiten diote. Oraindik orain, euskaldunek euskara erabiltzen dute *estatistikoki itxaro daitekeena* baino gehiago. Kezkatuta gaude, nola ez, euskararen berreskurapen prozesua indarra galtzen ari delako. Halere, soziolinguistika matematikoaren ikuspegitik, zehatzago, hizkuntzen arteko ukipen egoeraren eredu estatistikoaren arabera euskararen hiztun-elkartek euskararen erabilera sozialaren oinarrizko mailari eusten diola baieztatu dezakegu.

Edozein kasutan, azken urteetako euskararen erabileraren gaineko neurraldiek erakusten dute **prozesuaren joera aldatu dela**: inflexio-puntuari gaude. **Irabazteko joera zena, galtzeko joera bilakatu da.**

1. taula: EKB-k, SEI-k eta Klusterrak egindako kale-erabileraren neurketak 1989-2016 Euskararen erabilera sozialaz ari gara. Kontuan hartu behar dugu hizkuntza gutxituaren komunitateari, hobeto, euskararen hiztun-elkarteari, aldaketei aurre egitea eta egokitzea gehiago kostatzen zaiola egoera asimetrikoan murgildurik bizi delako. Hau da, euskararen hiztun-elkarteak hizkuntzen arteko asimetriari aurre egiteaz gainera jendar-tearen aldaketei heldu behar baitie hizkuntza normalizatuko bada.

1. irudia. Euskararen kale-erabilera Euskal Herrian 1989-2016.

Iturria: Soziolinguistika Klusterra. Hizkuntzen Erabileraren kale-Neurketa. Euskal Herria, 2016.

Azken 27 urteotan (1989-2016) euskaldunen portzentajea, gutxi gora-behera, %25etik %33 izatera igaro da. Datu horiekin kalkulatu ditugu *itxaro daitekeen erabilera mailak*, %4 eta %7 1989an eta 2016an, hurrenez hurren. Horiek dira itxaro zitezkeen erabilera mailak hizkuntza harremanak zorizko harremanak izan balira. Neurtutako kale-erabilera mailak, berriz, 6,8 eta 5,7 puntu handiagoak dira: euskararen kale-erabilera itxaro daitekeen mailatik gorakoa da.

Datuen azterketan sakondu baino lehenago iruditzen zaigu datuak, errealitatea eta teoriari buruzko iruzkin bat egitea komeni dela. Hizkuntzaren egoerari buruz ari garenean galdera asko datozkigu gogora, Ondo eza gutzen dugu hizkuntza-egoera zertan den? Euskara, ondo/gaizki, dagoela esaten dugunean baliozkotasuneko datu fidagarriak dauzkagu? Aldizkari-artikulu hau, seguru asko, ez da modurik egokiena epistemologiaz eta metodologiaz azalpenak emateko. Bada esaten duena datu empirikoak

Kontuan hartu behar dugu euskararen hiztun-elkarteari, aldaketei aurre egitea eta egokitzea gehiago kostatzen zaiola egoera asimetrikoan murgildurik bizi delako.

Elebiduna, hiztun baten bizimodu arruntean, egoera soziolinguistikoa ren arabera, hizkuntza nagusia erabiltzera behartuko duena sarri askotan komunikazioa izango bada. Hau da, egoerak mugatzen du, hein eraginkorrean, elebidunen hautu linguistikoa, ez euskaldunen kontzientzia, ezta hiztunen guraria ere.

ez direla inoiz errealitate linguistiko hutsa izaten. Arrazoi du, jakina, baina, kontua da, erakunde publikoek datu horien arabera egiten dituztela aurrekontuak eta politika-jarduerak, hizkuntza politika tartean.

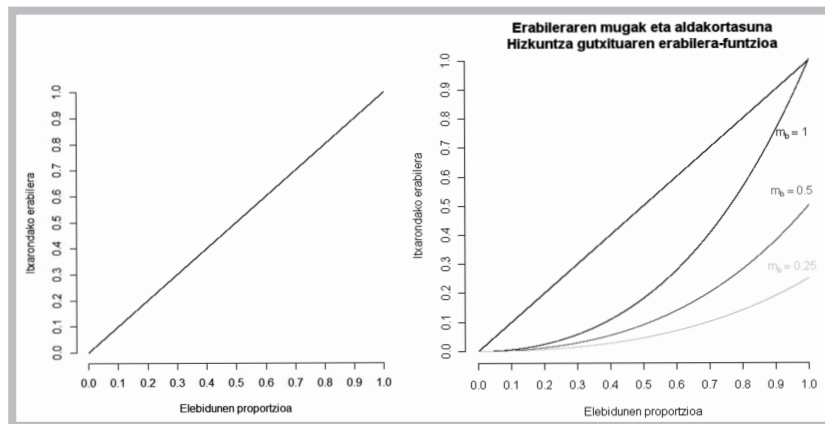
Ez gara, bada, XIX mendeko eztabaida interesgarrietan murgilduko. Euskal Herrian zenbat euskaldun, non bizi diren, nola banatzen diren, zeintzuk ezaugarri soziologiko, kultural eta ekonomikoak dituzten, euskararen estatusa nolakoa den, hezkuntzan, hedabideetan eta abarretan ezagutzeak errealitate linguistikoaren berri ematen digu. Datuak. Datu horiei, bereziki, erakunde publikoek balioesten dituztenei esaten diegu datu enpirikoak, besteak beste, errealitatean eragiteko erabiltzen direlako. Datu horiei errealitatearen isla aitortzen diegu, bai, errealitatekoak ez badira ere errealitateetik oso gertu baitaude.

Txillardegiren erreferentzia nagusia darabilgu artikulu honetan. Horrela da. Txillardegi linguista, hizkuntza-pizkundera abiatzeko Euskara Batua behar-beharrezko jotzen zuena. Txillardegi soziolinguista, euskara hizkuntza gutxiaren izaera zertan den azaldu ziguna. Txillardegi ingeniaria, soziolinguistika matematikoa sortu zuena. Gaude, aipatu eremu guztietan bete-betean asmatu zuela harik eta errealitatea eraldatzeraino.

Erreferentzietan aipatzen dugun dokumentuetan aurki daitezke Txillardegik erabilitako oinarri epistemologiakoak eta metodologiakoak. Gure asmoa, jakina, Txillardegiren azterketa matematikoa balioestea da, nola ez, baina, harago, hizkuntza gutxituaren erabileraren inguruko eredu estatistikoa garatu nahi dugu. Hori da gur ekarpena: eredu estatistikoa. Zertarako? Aurrenik eta behin, hizkuntza gutxituaren erabileraren mugak ezagutzeko, behatutako erabilera-mailak ebaluatu ahal izateko eta, azkenik, normalizazio bidean jarritako helburuak zenbatetsi ahal izateko. Horretan saiatuko gara.

Datu enpirikoek erakusten digutena *Txillardegi* ikertzaileak aurreikusi zuen bere azterketa matematikoetan. Datuen segida historikoak aztertzeo aukera izan baino lehenago, Jose Luis Alvarez Enparantza *Txillardegik* bere *Gizarte elebidunen azterketa matematikoa* (UEU, 1984) azterlanean azaldu zigun ezagutzaren eta erabileraren arteko lotura. Grafikoez lagundurik, azalduko dugu Txillardegiren eredu teorikoaren eta datu enpirikoen arteko lotura.

1. grafikoa. Hizkuntza gutxituaren erabilera, gizartean, ezin izan daiteke elebidunen proportzioa baino handiagoa.

Iturria: Egileak eginda R softwarearen bitartez.

Kale-erabilera edo, oro har, euskararen erabilera —soziala—, berez, **erabilera mugatua da**. Hau da, herri jakineko euskaldun guztiak beti eta soilik euskaraz hitz egingo balute, elkarren artean erdaldunetik aparte biziko balira, muturreko kasu horretan euskararen erabilera maila euskaldunen proportzio-maila bera izango litzateke. Horrek ez du esan nahi euskaldunen batek *itxaro daitekeena* baino gehiago ezin erabil dezakeenik; ezta beste elebidunen batek, *ahal izanik ere*, euskara ez erabiltzea deus ere. Kontua da, elebiduna, hiztun baten bizimodu arruntean, egoera soziolinguistikokoaren arabera, *hizkuntza nagusia* erabiltzera behartuta dagoela sarri askotan komunikazioa izango bada. Hau da, egoerak mugatzen du, hein eraginkorrean, elebidunen hautu linguistikoa, ez euskaldunen kontzientzia, ezta hiztunen guraria ere.

Hizkuntza-portaera, portaera ororen antzean, jokabide moldagarria da, oro har, pertsonaren ongizatea lortzeko portaera. Elebidunek, oro har, euren hizkuntza-portaera egokitzen dute ingurumariaren arabera; hiztunak, beraz, arrunt bizi ahal izateko egoerari moldatzen zaizkio. Motibazioak, ideologiak, interesak eta izaera askotariko faktoreek eragiten dute, jakina. Baina, berriz diogu, oro har, hizkuntza-portaera, batez ere, portaera moldagarria da. Diogun hori zentzuzkoa da, hizkuntza pertsonaren bitartea baita, harremanetarako lanabesa. Gainera, egiten ditugun behaketek eta biltzen ditugun datuek hori erakusten digute: elebidunek hizkuntzak erabiltzen dituztela egoeraren arabera.

Esan dugunez, hizkuntza gutxituaren erabilera sozialeko gaindiezineko muga, hiztun elebatar euskaldunik ez dagoenean, elebidunen propor-

Erabilera individuala edo norbanakoaren erabilera nolakoa eta zenbatekoa izan daitekeen ulertzeko, aintzat hartu behar ditugu erabilera sozialak elebidun bakoitzari ezartzen dizkion mugak.

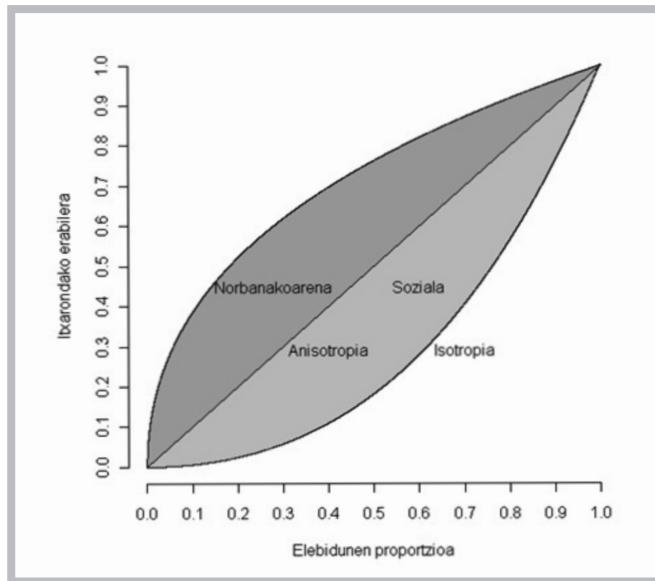
**Enpirikoki,
dauzkagun
datuen arabera,
familia
euskaldunen
etxeetan
erabiltzen den
euskara-tasa
udalerriko
elebidunen
proportzioaren
araberakoa da.
Dirudienez,
egoera
soziolinguisti-
koak mugatzen
du euskararen
erabilera kalean,
baina baita
sutondoan ere.**

tzioak zedarritzen du. Bestetik, hizkuntzen arteko ukipen-egoerak ahalbidez duen hizkuntza gutxituaren erabilera-mailak *itxaro daitekeen erabilera-funtzioan* du muga. Hartaraino esan ohi dugu hizkuntza-egoera *isotropikoa* dela. Hau da, hiztun guztien arteko hizkuntza-harreman aukera guztiak gertagarriak diren egoerari *egoera isotropiko* esaten diogu. Elebidunek hizkuntza gutxitua itxaro daitekeena baino gehiago erabiltzen badute, aitzitik, egoera *anisotropikoa* dela esaten dugu; egoera *anisotropikoaren* goi-muga, berriz, elebidunen proportzioak mugatzen du. Hau da, gizartean elebidun guztiek elkarren artean bizi eta bakarrik euskaraz hitz egingo balute, elebakarrak gizarteratu gabe, orduan lor zitekeen erabilera mailarik handiena, jendarteko elebidunen proportzioa izango litzateke. Horrela, euskararen erabilera-maila sozialak ezin gaindi zezakeen elebidunen proportzio-atalasea (*erabileraren funtzioa*). Udalerrri berean bizi litezke bi hiztun-elkarte, bakoitza bere hizkuntza-sareen murgilean, bata bestearengandik aparte; kasu horretan, hiztun-elkarte bakoitzak bere hizkuntzaren erabilera-mailaren neurri gorena emango luke. Halere, osotasunera begiratuta, ezinbestean ikusiko genuke hizkuntza baten eta bestearen erabilera-proportzioak hiztun-elkarteen pisu demolinguistikoei zegozkiekeen haztapen-neurriak eurak izango liratekeela.

Datu enpirikoen —zentsuetakoak eta kaleko erabileraren neurketenak³— eta eredu teorikoaren arteko egokitzapena da, hain zuzen ere, eredu teorikoaren baliozkotasunaren adierazlea. Hau da, baliozkotasuna dagoela esaten dugu eredu teorikoak errealitatea egoki islatzen duenean, eta, horregatik, errealitatea aztertzeko eta ulertzeko lanabes baliagarria da. Gizarte-zientzietan bilatu ohi dugun teoriaren eta errealitatearen arteko korrespondentzia hori, kasu honetan, bete-betean gertatzen dela esan dezakegu. Txillardegiren soziolinguistika matematikoa baliatuz, hizkuntza gutxituaren erabilera soziala azaltzen duen funtzioa aurkitu dugula esan nahi dugu, nahikotasunez eta zorroztasunez islatzen duela errealitatea.

Berriz ere errepikatuko dugu: hizkuntza gutxituaren erabilera soziala, berez, mugatua da. Halere, elebidun batek edo bestek gaindi dezake hizkuntza gutxituaren erabilera sozialaren muga hori, bere egoera, motibazio, ideologia eta bizimoduaren arabera. Horregatik, hain zuzen ere, erabilera sozialaren mugei, P_b eta e_x , beste bat gehitu diogu: norbanakoaren goren mailako erabilera-maila. Eredu hori, bere itxuragatik, *euskararen hostoa* izendatu dugu.

2. grafikoa. Hizkuntza gutxituaren erabilerearen muga-lerroak, euskararen hostoa.

Iturria: Egileak eginda R softwarearen bitartez.

Grafikoko *hosto* horren ertzek elebidunen hizkuntza gutxituaren erabilerearen behe (P_b —erabilera soziala—) eta goi (P_{bg} —norbanakoaren erabilera—) mailak adierazten dituzte. Horiek izango lirateke, hain zuzen ere, itxaro daitezkeen erabilera-mailak. Honela kalkulatu dugu norbanakoaren erabilerearen goi-maila:

$$P_b = mbw_2ex_{12} + w_3ex_{13} + w_4ex_{14} * 100$$

Non, euskaldunen hizkuntza-leialtasuna erabateko jotzen dugun ($m_b = 1$).

Hizkuntzen arteko ukipen-egoeran, hizkuntza gutxituaren hiztunak elebidunak direnean, hizkuntza gutxituaren erabilera soziala mugatua dela erakutsi dugu. Horrek ez du esan nahi, berriro diogu, elebidun guztiek hizkuntza gutxitua maila berean erabiltzen dutenik. Erabilera indibiduala edo norbanakoaren erabilera nolakoa eta zenbatekoa izan daitezkeen ulerzteko, aintzat hartu behar ditugu erabilera sozialak elebidun bakoitzari ezartzen dizkion mugak. Hau da, elebidun bakoitzaren borondatea, nahia, motibazioa, ideologia edo beste zernahi ez da nahikoa hizkuntza gutxituaren egoera soziolinguistikoa gainditzeko.

Gure XXI. mendeko gizarte honetan, euskaldun elebidun batek, nahi izanda ere, ezin egin dezake bere bizimodua oso-osorik euskaraz, ezta udalerririk euskaldunenean ere. Egia esanda, globalizazioak hizkuntzen arteko nahas-mahasa hedatu du bazter guztietara. Zaila da bizitzea hiz-

Norbanakoaren hizkuntza gutxituaren erabilera, tokian tokiko egoera soziolinguistikoak azaltzen du nagusiki; ondoren, eta eraginkortasun apalagoz, euskaldun bakoitzaren euskararekiko leialtasunak.

Elebidunak, oro har, gizarteraturik bizi dira, euren egunerokotasuna gainerako hiztunen egunerokotasunaren antzekoa da, bizimodu arrunta egiten dute, eta komunikazio-sareetan murgildurik bizi dira. Elebidunen hizkuntzen hautapena, bada, indibidualki eta sozialki, fenomeno mugatua da.

kuntza bakar bat erabiliz, baina egoera bereziki larria da hizkuntza gutxituen kasuan.

ERABILERAREN PROBABILITATE-FUNTZIOA: EREDU ESTATISTIKOA

I
Euskaldun elebakarren desagerpenak ekarri du euskararen erabilera **zorizko gertaera** bihurtzea. Elebakarrek, hain zuzen ere, bermatzen zuten euskararen erabilera gertaera segurua zela, haiek desagertzean, berriz, hizkuntza gutxituaren erabilera **zorizko aldagaia** bilakatzen da. Elebidun batzuek, kasurako, euskararen aldeko ingurumari soziolinguistikoa bizi direnek, euskaraz dezente hitz egin dezakete, nahi badute, bederen. Beste batzuek, ostera, ingurumari soziolinguistikoa erdaldunetan bizi direnek, nahi izanda ere, ez dute aukera askorik izango euskaraz mintzatzeko. Hori horrela da. Horren erakusgarri da, adibidez, euskaldunek etxeetan, euren artean, erabiltzen duten euskara-tasa, zentsuetan neurtu ohi dena.

Printzipioz, pentsa genezake euskaldunen arteko euskararen erabilera, beren artekoa, berriz diogu, beren borondate edo nahiaren arabera dela. Horrela izango balitz, Bilboko (Bizkaia) familia euskaldun baten etxeko erabilera-tasa eta Aulestiko (Bizkaia) beste familia euskaldun baten erabilera-tasa elkarren antzekoak izango lirateke. Bada, enpirikoki, dauzkagun datuen arabera, familia euskaldunen etxeetan erabiltzen den euskara-tasa udalerriko elebidunen proportzioaren arabera da. Dirudieenez, egoera soziolinguistikoa mugatzen du euskararen erabilera kalean, baina baita sutondoan ere.

Euskaraz egitea zorizko gertaera delarik, banaketa normalaren arabera azal daiteke hizkuntza gutxituaren erabilera. Hau da, euskararen erabilera *zorizko fenomeno* dela besterik ez dugu esaten. *A priori*, hiztuna ustekabeko egoera berrian aurkitzen denean ez dago faktore ezagunik elebidunen hizkuntzen hautua azal dezakeenik. Aztertu ditugun datuetan, behintzat, ehunka udalerrietako erabilera-tasetan, ez dugu joera estatistiko egonkorrik aurkitu. Hori horrela, azalpen ezagunik izan ezean, zorizko eredu da erabilera-tasa horiek egokien azaltzen dituenak. Ustekabeko hizkuntza-harremanetan elebidun jakin baten hizkuntzen hautua eta erabilera ez da konstantea; gaude ez dagoela euskaldunik Euskal Herrian *beti* euskaraz edo *beti* erdaraz mintzo denik. Egon badaude euskaraz *maiz* eta *ia guztietan* egiten duten euskaldunak, eta *gutxi* eta *ia inoiz* ez egiten dutenak. Seguru asko, berriz, etxeko eta eguneroko jardura eta eginkizunetan euskaldun baten hizkuntza-portaera nahiko egonkorra izan daiteke. Bizimoduaren egoera egonkorretan, hizkuntza-portaerak, oro har, aldagai-

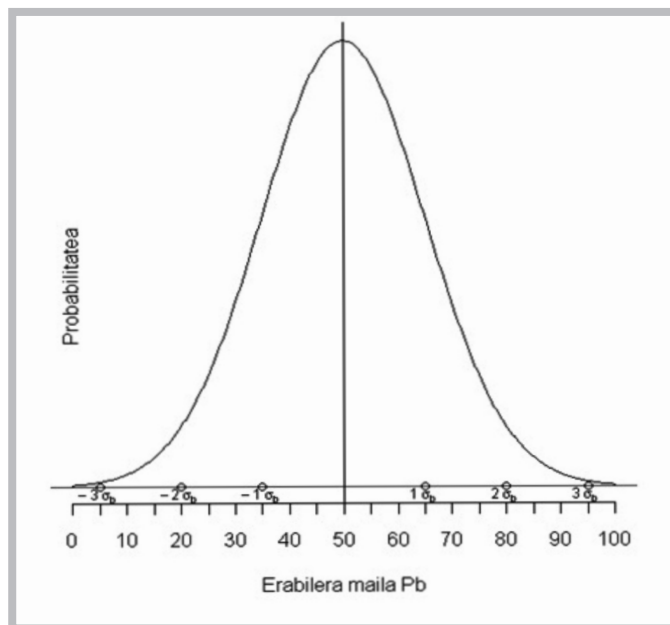
tzak baitira. Esan genezake, esate baterako, harreman-sare txikia, finkoa eta aldaketa gutxiko bizimodua daraman euskaldun baten hizkuntza-portaera bizimoduaren antzekoa izango dela, egonkorra eta erraz igartzekoa. Baina zenbat eta harreman-sare zabalagoa eta bizimodu irekiagoa izan, hizkuntza-portaera orduan eta aldakorragoa bihurtzen dela pentsa dezakegu.

Informazio- eta komunikazio-gizartean bizi garelarik, ohikoa bihurtu da hitzunen hara-honako mugikortasuna eta askotariko harremanak izatea. Horrela, mugikortasun handiko eta harreman-sare zabaleko elebidunen hizkuntzen hautua ezin izan daiteke egonkorra, hizkuntza-portaera portaera moldagarria den neurrian, bederen.

Gogoetak gogoeta, gure egoera soziolinguistikoan, euskararen erabilera probabilitatezko fenomeno gisa definitu dugu. Hizkuntza gutxituaren erabilera probabilitatezko banaketaren arabera azal daiteke, beraz. Hizkuntza gutxituaren erabilerearen banaketa-funtzioa, oro har, banaketa normala da $N(\mu, \sigma)$, honako parametro hauekin:

- Batezbesteko aritmetikoa: $\mu_{Pb} = 50$
- Desbideratze estandarra: $\sigma_{Pb} = 15$
- Probabilitate-funtzioa⁴: $\phi_{Pb} = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{1}{2} \left(\frac{x - \mu_{Pb}}{\sigma_{Pb}} \right)^2}$

3. grafikoa. Hizkuntza gutxituaren erabilerearen banaketa. $N(50,15)$.

Iturria: Egileak eginda R softwarearen bitartez.

Hizkuntza gutxituaren kaleko erabilera edo, kasurako, erabilera sozialak, ezin gairi dezake elebidunen proportzioaren langa.

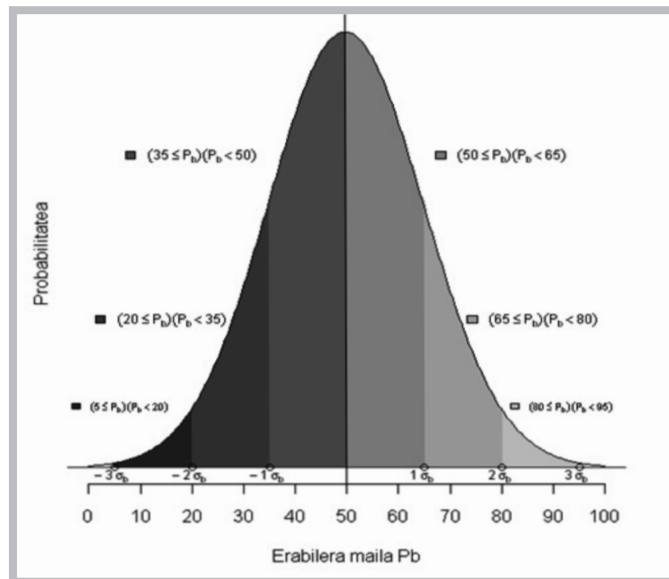
**Bilboko
euskaldun batek
bizimodu
arruntean, gure
ustez, gehien-
gehienez, batez
beste, euskaraz
egin dezake %
56,73 mailan.**

Oro har, elebidunen —euskaldunen— hizkuntza-portaerak, euskaraz zenbatean egiten duten, probabilitate-funtzio normalari darraio. Gogoratu behar dugu euskaldun *elebakarrak*, erdaraz ez dakitenak, desagertu direla; euskaldun guztiak, maila batean edo bestean, gutxienik, elebidunak gara, beraz. Egoera horretan, elebidunen batzuk euskaraz *elebakar* bizitzea oso probabilitate txikiko gertaera izango litzateke; elebidun (euskaldun) *elebakar funtzionalak* gutxi izango lirateke, eta gutxi, baita ere, euskaraz deus ez edo ia deus ere ez egiten duten euskaldunak. Elebidun horiek grafikoren muturretan kokatzen dira (4. grafikoa). Horrela, Euskal Herriko edozein euskaldunen erabilera-tasa %5 eta %95 bitartekoa da, %99 edo handiagoko probabilitate-mailaz.

$$p_{0,05} \leq P_b \leq p_{0,95} = 0,99$$

Onartzen badugu hizkuntza gutxituaren erabilera *zorizko fenomeno*a dela, euskaldunen euskararen erabilera-tasak banaketa normalaren arabera irudika daitezke.

4. grafikoa. Erabilera-tarteak banaketa normalaren arabera. $N(50,15)$.

Iturria: Egileak eginda R softwarearen bitartez.

Banaketan zortzi erabilera-tarte berezi ditugu; muturretan *elebakar funtzionalak* leudeke —erdaldunak, ezkerrean, eta euskaldunak, eskuinean— erdialdean, berriz, gainerako elebidunak erabilera-mailen arabera. Probabilitateen banaketa-funtzioak ahalbidetzen digu kalkulatzeko multzo bakoitzaren proportzioa zenbatekoa den.

1. Elebidun elebakar funtzionalak (erdaldunak) $pPb < 0,05 = 0,001$
2. Erabilera-maila oso txikia $p0,05 \leq Pb \leq 0,20 = 0,021$
3. Erabilera-maila txikia $p0,20 \leq Pb \leq 0,35 = 0,136$
4. Erabilera-maila normala (baxua) $p0,35 \leq Pb \leq 0,50 = 0,342$
5. Erabilera-maila normala (altua) $p0,50 \leq Pb \leq 0,65 = 0,342$
6. Erabilera handia $p0,65 \leq Pb \leq 0,80 = 0,136$
7. Erabilera-maila oso handia $p0,80 \leq Pb \leq 0,95 = 0,021$
8. Elebidun elebakar funtzionalak (euskaldunak) $pPb > 0,95 = 0,001$

Gure ustez, norbanakoaren hizkuntza gutxituaren erabilera, tokian tokiko **egoera soziolinguistikoak** azaltzen du nagusiki; ondoren, eta eraginkortasun apalagoz, euskaldun bakoitzaren **euskararekiko leialtasunak**. Euskaltzale sutsuenak ere euskara ezin erabil baitezake maila berdinean udalerrri oso erdaldunean edo udalerrri oso euskaldunean. Hizkuntzarekiko leialtasunak euskararen erabilera sozialean eragin esanguratsua badu ere, udalerrri bakoitzeko egoera soziolinguistikoak mugatzen du eraginkorren norbanakoen hizkuntza-portaera. Udalerrri oso erdaldunetan euskaraz bizi nahi duten euskaldunak etengabeko borrokan ibiltzera behartuta dauden bitartean, udalerrri oso euskaldunetan euskaraz bizitzea errazago daukate. Hau da, Bilboko euskaldun batek euskaraz %70eko erabilera-tasa lortzeko askoz ahalegin handiagoak egin behar ditu Nabarrizko euskaldun batek euskaraz %95ean egiteko baino. Ez da zuzena esatea Nabarrizko euskaldunen euskararekiko leialtasuna bilbotarra baino handiagoa dela euskaraz gehiago egiten dutelako, udalerrri baten eta bestearen egoera soziolinguistikoak zeharo desberdinak direlako.

Egoera soziolinguistikoaren muturrera joko bagenu, elebidun bakar bat balego, haren hizkuntzarekiko leialtasunik handienak ere ez zukeen zipitzik balio izango hizkuntza gutxituaren erabilera eragiteko. Elebidunen hizkuntzarekiko leialtasuna eragingarria izan daiteke erabilera, egoera soziolinguistikoaren baldintza jakinak betetzen badira. Baldintza horien artean garrantzitsuenak, gure ustez, bi dira: elebidunen proportzioa eta hizkuntza gutxituaren hiztun-elkartearen trinkotasun-maila.

Demolinguistika eta hizkuntza gutxituaren erabilera ulertzeko eta aztertzeko eredu estatistikoa azaldu behar dugu. Nahi genuke irakurleari ereduaren muina, kontzeptuak eta garapen estatistikoa ahalik sotilenean erakustea, gogoeta eta hausnarketa luzeetan murgildu barik. Eredua ulertzeko ohar eta iruzkin beharrezkoak besterik ez ditugu egin nahi.

Udalerrri bakoitzeko egoera soziolinguistikoak zedarritzen du hizkuntza gutxituaren erabilera. Baiona (Lapurdi), Iruñea (Nafarroa Garaia) edo

Bilbo (Bizkaia), Euskal Herriko hiru hiriburu aipatzearen, euskaldunentzat hiru ingurumari arras desberdinak dira; tamainaz oso desberdinak, eremu administratibo desberdinekoak, hizkuntzari dagokion araubide desberdinekoak, euskalki edo hizkuntza aldaki desberdinekoak, ezaugarri sozioekonomiko desberdineko hiriak, hizkuntzen arteko ukipen-egoera desberdinekoak, euskaldun kopuru desberdinekoak eta elebidun proportzio desberdinekoak. Desberdintasunak desberdintasun, ordea, hizkuntza gutxituaren erabilerari dagokionez, arazoa oso antzekoa da hiru hiri horietan. Baina oso antzekoa izate horrek ez dakar, berez, desberdintasun horiek hizkuntza gutxituaren erabileran ez eragiterik. Nola eta zein neurritan eragiten duten ez badakigu ere, seguru gaude tokian tokiko egoerak baldintzatzen duela elebidunen hizkuntzen erabilera.

Edozein tokitan, dakiguna da hizkuntza gutxituaren erabilera mugatua dela. Elebidunak, oro har, gizarteraturik bizi dira, euren egunerokotasuna gainerako hiztunen egunerokotasunaren antzekoa da, bizimodu arrunta egiten dute, eta komunikazio-sareetan murgildurik bizi dira. Elebidunen hizkuntzen hautapena, bada, indibidualki eta sozialki, fenomeno mugatua da. Erabileraren muga hori, arestian azaldu moduan, hiztun elebakarraren multzoak zedarritzen du.

$$P_b = mbw_2e_{x12} + w_3e_{x13} + w_4e_{x14} * 100$$

Egiari zor, proposamen bat besterik ez da *batezbesteko haztatu* hori hizkuntza gutxituaren erabileraren goi-muga izatea. Lehen azaldu dugu, egoera isotropikoan, hizkuntza gutxituaren erabilera-tasak ezin gaindi dezakeela elebidunen proportzioaren langa (e_x). Egoera anisotropikoan, ostera, estatistikoki itxaro daitekeena gainditu daitekeela onartzen badugu ere, elebidunek hizkuntza gutxituaren erabilera muturrera eramaten badute ere, ezin desager dezakete hiztun elebakarren hizkuntza nagusiaren erabilera. Hau da, hiztun elebakarren multzorik dagoen bitartean, oso txikia izanagatik, hizkuntza gutxituaren erabilera, batez beste, esandako muga hartaraino irits daiteke, kasurik onenean ere.

Gauzak horrela, tokian tokiko erabileraren banaketaren mugak honako hauek izango lirarteke:

$$0 \leq P_b \leq P_bq$$

Horren arabera, tokian tokiko hiztun-euskaldunaren erabilera-tasa tarte horretako balioen bat izango du. Oro har, hizkuntza gutxituaren erabilerak banaketa normalari darraiolarik, hauek izango lirarteke banaketaren parametroak:

Batez besteko aritmetikoa: $\mu_{pb} = P_{bg}^2$

Desbiderapen estandarra: $\sigma_{pb} = 0,15 P_{bg}$

Euskararen erabilerari dagokionez, udalerrri bakoitzak berariazko erabilerera-banaketa dauka elebidunen proportzioaren (e_x) eta erabileraren goimugaren (P_{bg}) arabera. Probabilitate ereduaren arabera itxaro daitekeen batezbesteko erabilerera maila erabileraren goimugaren erdiko puntua da. Erabileraren desbiderapen estandarra edo errore tipikoa, berriz, tokian tokiko erabileraren goimugaren arabera izango da, halaberharrez. Tokian tokiko hizkuntza gutxituaren banaketa zehaztu daiteke, beraz, ezagutzen baititugu erabileraren behe- eta goimugak, batezbestekoa, eta desbiderapen estandarra. Eredu horren arabera neurtutako erabilerak, kaleko erabilerak kasurako, ebalua ditzakegu eta, aldi berean, norbanakoaren erabilerera maila zenbatekoa izan daitekeen.

Horiek horrela, hizkuntzen arteko ukipen-egoerako eredu orokorra — $N(50,15)$ — eta tokian tokiko banaketak — $N(\mu_{pb}, \sigma_{pb})$ — dauzkagu. Banaketa horiek, bada, euskararen hiztun-elkarteari eta euskaldunei dagokie, hiztunei, alegia. Hizkuntza gutxituaren erabileraren probabilitate eredu estandarizatua ebaluazio tresna da. Bere bitartez, tokian tokiko egoera soziolinguistikoaren arabera, irudika dezakegu erabileran funtzioa eta behatutako erabilerera-maila zentzuz eta zorrotz ebaluatu dezakegu.

Hizkuntza gutxituaren kaleko erabilerak edo, kasurako, erabilerera sozialak, arestian esan moduan, ezin gaindi dezake elebidunen proportzioaren langa. Hau da, euskaldun guztiek komunikazio aukera guztietan euskaraz egingo balute, ezinezkoa dena, bestalde, aparteko hiztun-elkarte gisa agertuko lirarteke baina orotara erabilerera maila, berriz diogu, hiztun-elkartek duen pisu demografikoaren arabera izango litzateke. Baldintza horietan euskaldun arruntaren euskararen erabilerera-funtzioa aztertu dugu, horrela ulertu behar da.

Probabilitate eredu hobeto azaltzeko, eta adibide gisa, Autonomia Erkidego hiriburuen kasuak azalduko ditugu. Seguru asko hiriburuak izango dira euskararen biziraupenerako plaza erabakigarriak. Ikusiko dugu.

Bilbo

Euskarari buruzko informazioa jaso zuen lehenengo zentsutik (1981) abiatuta bildu ditugu hogeita hamar urteetako datu esanguratsuak. Euskaldun kopuruak, elebidunen proportzioa eta etxean erabilitako ohiko hizkuntza (*Etxean*) zentsuetatik (EUSTAT) Euskararen kaleko erabilerera (erabilerera soziala) EKBk, SEIk eta Klusterrak neurtutakoa. Azkenik, datu-

---

Bilboko euskaldunen ohiko erabileratasak % 3,64 (itxaro daitekeen erabilerera-maila) eta % 56,73 (erabileraren muga) bitarteko balioren bat izango du. ... Itxarondako erabilerera maila eta neurtu eta behatutako erabilerera mailen artean ez dago diferentzi esanguratsurik.

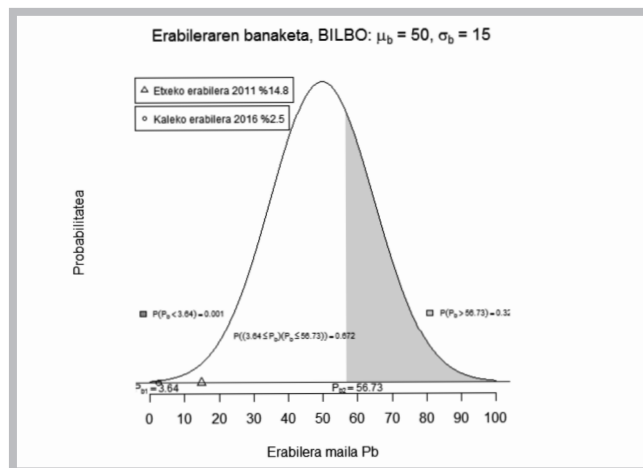
sortak osatze aldera, egoera isotropikoan itxaro daitekeen erabilera maila (P_b), tokian tokiko egoera horretan izan daitekeen norbanakoaren goi mailako erabilera (P_{bg}) eta erabileraren errore tipikoa (σ_b) Bilboko datuak.

2. taula: Bilboko datu soziolinguistiko esanguratsuak.

Udalerrria	Euskaldunen proporzioa	erroldea urtea	neurketa urtea	P_b	P_{bg}	σ_b	Etxean	Erabilera soziala
Bilbo	0,0726	1981		0,0029	0,3557	0,0534		
	0,0907	1986	1989	0,0046	0,3872	0,0581		0,0250
	0,0963	1991	1993	0,0052	0,3961	0,0594	0,0154	0,0433
	0,1437	1996	1997	0,0120	0,4622	0,0693	0,0155	0,0452
	0,1549	2001	2001	0,0140	0,4758	0,0714	0,0178	0,0458
	0,2430	2006	2006	0,0364	0,5673	0,0851	0,0268	0,0426
	0,2299	2011	2011	0,0323	0,5551	0,0833	0,0333	0,0319

Datuak datu, azter dezagun Bilboko kasua. Demagun, Bilboko euskaldunen portzentajea %24,3 (83.354 euskaldun, EUSTAT 2006), ($e_x=0,2429635$). Horren arabera, *itxaro daitekeen erabilera-maila* (P_b) %3,64 izango litzateke. Hiri horretan Klusterrak, 2016an %2,5eko kaleko erabilera neurtu zuen (2001ean, %4,58koa); 2006ko udal-errolaren arabera (EUSTAT 2006), euskaldunek etxeetan, oro har, %1,78ko euskararen erabilera-maila erakutsi zuten, eta, euren artean, euskaraz %11,28 erabiltzen zuten (2006). Horiek horrela, Bilboko euskaldun batek bizimodu arruntan, gure ustez, gehien-gehienez (2006), batez beste, euskaraz egin dezake %56,73 mailan (P_{bg}). Horrela, Bilboko euskararen erabileraren mugak honako hauek izango lirateke:

6. grafikoa. Bilboko euskaldunen euskararen erabileraren banaketa, orokorrean.

Iturria: Egileak eginda R softwarearen bitartez.

Oro har, $N(50,15)$ banaketan, Bilboko euskaldunen ohiko erabilera-tasak %3,64 (itxaro daitekeen erabilera-maila) eta %56,73 (erabileraren muga) bitarteko balioen bat izango du. Eskuragarri ditugun datuen arabera, horrela gertatzen dela ikus dezakegu: Bilbon kaleetan neurtutako erabilera-tasak %2,5 eman zuen (Klusterrak 2016), eta etxeetan euskara ohiko hizkuntza, oro har, biztanleen %3,33k aitortzen du (EUSTAT 2011). Zehatz-mehatz, —euskaldunen arteko— euskararen erabilera etxeetan, berriz, %14,8ra iritsi zen (EUSTAT 2011); neurri biak itxaro zitekeen tartearen barrenekoak dira, beraz. Halere, ageri denez, erabilera-tasak oso txikiak dira.

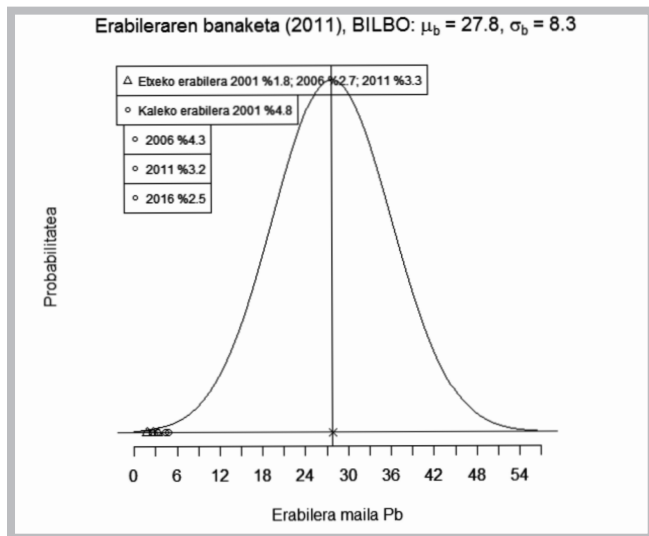
Bilboko egoerari dagokion parametroak kalkulatzeko baditugu:

Batez besteko aritmetikoa: $\mu_{pb} = P_{bg2} = 0,56732 = 0,28365$

Desbiderapen estandarra: $\sigma_{pb} = 0,15 \cdot P_{bg} = 0,15 * 0,5673 = 0,085095$

Kalkuluak biribildu ditugu irakurketa errazagoa egiteko. Bilboko datu horiekin marraztu dugu, berriz, euskararen erabileraren banaketa.

7. grafikoa. Bilboko egoerari dagokion euskararen erabileraren banaketa.

Iturria: Egileak eginda R softwarearen bitartez.

Grafikoak erakusten du erabileraren mugak eta itxaro ditzakegun Bilboko euskaldunen erabilera-tasak nola banatzen diren. Egoera isotropiakoa itxaro daitekeen erabilera maila (%3,64) oso txikia da; kaleetan neurtutakoak (%2,5) erakusten du Bilboko egoera isotropiakoa dela. Erroldetan neurtutako etxe ohiko hizkuntzaren erabilera (%11,28), euskara euskaldunen artean, maila apalekoa da. Bilbon, hamar urteetan, 2006tik 2016

Gasteizko kasua euskara biziberritzeko eredu gisa kontsidera dezakegu, egoera okerragotik abiatu arren Bilboko antzeko egoerara iritsi baita. Orain, Bilboko eta Gasteizko banaketak oso antzekoak dira.

bitartean, anisotropiatik isotropiara igaro da hizkuntza egoera. Okerrera. Euskararen erabilera-tasa, bai kalean bai etxean, dezente emenda daiteke.

Bilboko kasuan arreta eman digu 2006 / 2011 urte artean euskaldunen multzoak 4.627 hiztun galdu izanak. Hiztunak galtzen badira, neurri batean, behintzat, ulergarri egiten zaigu erabilera mailak behera jotzea.

Etxean erabilitako ohiko hizkuntzaren proportzioa (euskaraz) –EUSTAT– eta kaleko erabilera maila, biak ahala biak, errore tipiko unitatearen baitan daude. Hau da, **itxarondako erabilera maila** eta **neurtu** eta **behatutako erabilera mailen artean ez dago diferentzi esanguratsurik**. Itxarondako erabilera maila, bada, benetako erabileraren zenbatesle baliagarria eta fidagarria da.

Konparazio baterako ekarri ditugu hona Inkesta Soziolinguistikoen hiriburuetakoko datuak (2011)

3. taula: Bilboko, Donostiako eta Gasteizko euskararen erabilera aitortua –datu soziolinguistiko esanguratsuak.

2011	Etxea-Laguna-Formala eremuen tipologia				
	Euskaraz erdaraz baino gehiago	Euskaraz erdaraz beste	Euskaraz erdaraz baino gutxiago	Oso gutxi euskaraz	Beti erdaraz
Gasteiz	0,5%	2,3%	7,3%	6,8%	83,1%
Bilbo	0,5%	2,6%	6,7%	6,6%	83,6%
Donostia	7,6%	10,0%	14,0%	4,7%	63,6%

Datu horiek ikusirik ulertzen dugu ez dagoela inor euskaraz “beti” egiten duenik, adierazgarria da. Euskaraz egiten dutela, oso gutxi bada ere, aitortzen dutenak Bilbon (%23), Donostian (%40,6) eta Gasteizen (22,46) ez dira iristen inon elebidunen proportzioa izateraino. Inkesta soziolinguistikoen hiriburuetakoko hiztunek aitortutako erabilera, kalean neurtutakoa eta eredu teorikoan estimatutakoa elkarrenik gertukoak dira.

Donostia

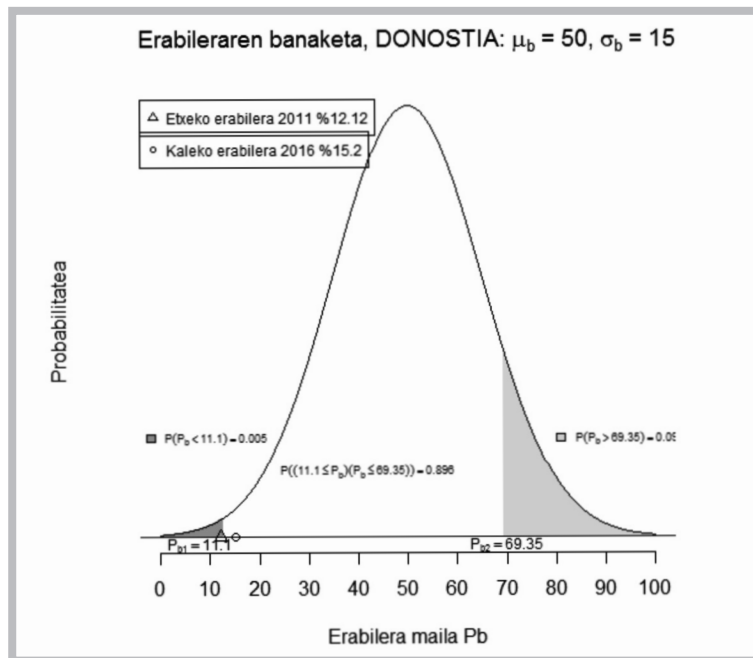
Donostian 72.071 euskaldun bizi dira (2011), herritarren %40,6, alegia. Donostia da, bada, Euskal Herriko hiriburu euskaldunena, nahiz Bilbon 6.656 euskaldun gehiago izan.

4. taula: Donostiako datu soziolinguistiko esanguratsuak.

Udalerrria	Euskaldunen proporzioa	errolda urtea	neurketa urtea	P_b	P_{bg}	σ_b	Etxean	Erabilera soziala
Donostia	0,2179	1981		0,0288	0,5436	0,0815		
	0,2611	1986	1989	0,0425	0,5836	0,0875		0,1030
	0,2733	1991	1993	0,0469	0,5942	0,0891	0,2101	0,0953
	0,3263	1996	1997	0,0691	0,6373	0,0956	0,2154	0,1401
	0,3471	2001	2001	0,0792	0,6531	0,0980	0,2151	0,1578
	0,4035	2006	2006	0,1109	0,6934	0,1040	0,2227	0,1818
	0,4059	2011	2011	0,1124	0,6951	0,1043	0,2175	0,1515

Donostiako biztanleriaren %40,35 euskalduna da (EUSTAT 2006); horren arabera, *itxaro daitekeen* erabilera maila (P_b) %11,1 litzateke. Klusterrak 2016an Donostiako kaleetan %16,1 (2001ean %15,68) neurtu zuen, eta 2006ko udal-errolaren arabera, Donostiako etxeetan, euskaldunen artean, %28,77 mailan erabiltzen zen euskara. Azkenik, gure ereduaren arabera, norbanakoen aldetik itxaro daitekeen goi-mailako erabilera-tasak %69,35 emango luke. Datu horiekin Donostiako banaketa irudikatu dugu.

8. grafikoa. Donostiako euskaldunen euskararen erabilerearen banaketa, orokorrean.

Iturria: Egileak eginda R softwarearen bitartez.

Bilbon, euskaldun batek bizimodu arruntean, batenaz beste, euskara % 28an erabiliko du. Ahalegin txikia eginda euskaldun arruntak bere erabilera maila % 36,6 mailaraino eramán lezake

Bilboko kasuan egin moduan, hasieran eredu orokorraren arabera azalduko dugu. Donostiako euskaldunen hizkuntza-portaera bilbotarra baino jasoagoa da. Alabaina, erabilera-tasak, bai soziala zein etxekoa, biak txikiak direla pentsa daiteke. Edozein kasutan, gogorarazi behar dugu Donostiako edozein euskaldunentzat euskaraz %69tik gora mintzatzea oso zaila izango litzatekeela.

Donostiako egoerari dagozkion parametroak kalkulatzén baditugu:

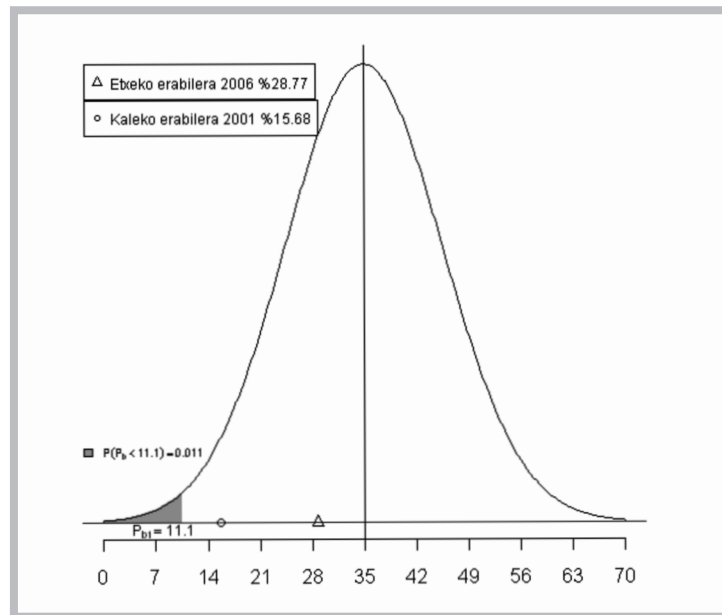
Erabilerearen mugak: $0 \leq P_b \leq 0,6935$

Batez besteko aritmetikoa: $\mu_{pb} = P_{bg} = 0,69352 = 0,34675$

Desbiderapén estandarra: $\sigma_{pb} = 0,15 \quad P_{bg} = 0,15 * 0,6935 = 0,104025$

Horren arabera, Donostiako egoerari dagokion banaketa, berriz, marrazten badugu:

9. grafikoa. Donostiako egoerari dagokion euskararen erabilerearen banaketa.

Iturria: Egileak eginda R softwarearen bitartez.

Ikus daitekeenez, euskararen erabilera-mailak, itxarondakoa eta kalean neurtutakoa, oraindik ere txikiak dira. Etxeetan (erroldan) neurtutakoa, ordea, nabarmen hurbiltzen da banaketaren batezbestekora. Donostiako egoera anisotropikoa Bilbokoa baino argiagoa da.

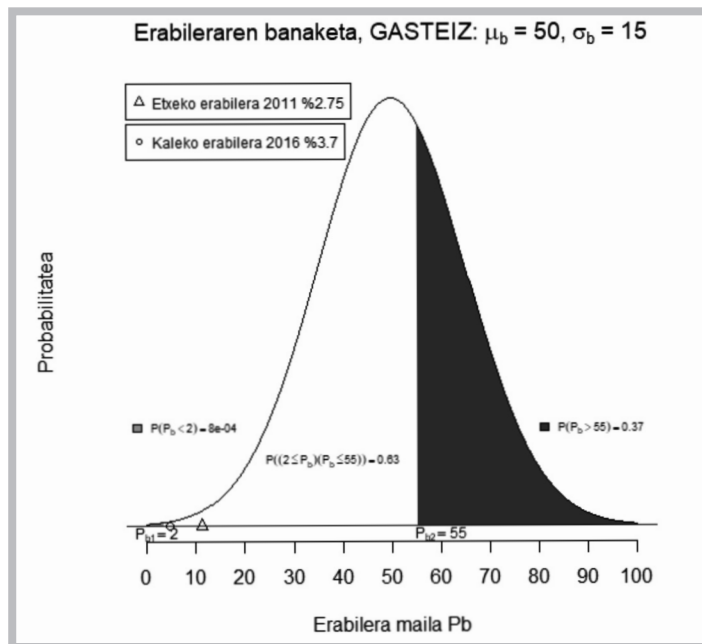
Gasteiz

5. taula: Gasteizko datu soziolinguistiko esanguratsuak.

Udalerrria	Euskaldunen proportzioa	errola urtea	neurketa urtea	P_b	P_{bg}	σ_b	Etxean	Erabilera soziala
Gasteiz	0,0338	1981		0,0006	0,2669	0,0400		
	0,0594	1986	1989	0,0020	0,3296	0,0494		0,0200
	0,0751	1991	1993	0,0032	0,3603	0,0540	0,0356	0,0254
	0,1362	1996	1997	0,0107	0,4527	0,0679	0,0432	0,0293
	0,1488	2001	2001	0,0129	0,4685	0,0703	0,0487	0,0281
	0,2464	2006	2006	0,0375	0,5704	0,0856	0,0552	0,0397
	0,2246	2011	2011	0,0308	0,5500	0,0825	0,0631	0,0311

Gasteizko biztanleriaren %24,64 euskalduna da (EUSTAT 2006); horren arabera, *itxaro daitekeen* erabilera maila (P_b) %3,75 litzateke. Klusterrak 2016an Donostiako kaleetan %3,7 (2011n %3,11) neurtu zuen, eta 2006ko udal-errolaren arabera, Gasteizko etxeetan, oro har, %5,52 mailan erabiltzen zen euskara. Azkenik, gure ereduaren arabera, norbanakoen aldetik itxaro daitekeen goi-mailako erabilera-tasak %55 emango luke.

10. grafikoa. Gasteizko euskaldunen euskararen erabilerearen banaketa, orokorrean.

Iturria: Egileak eginda R softwarearen bitartez.

Erabilera-tasak, bai soziala zein etxekoa, biak txikiak direla pentsa daiteke. Edozein kasutan, gogorarazi behar dugu Gasteizko edozein euskaldunentzat euskaraz %55etik gora mintzatzea oso zaila izango litzatekeela.

Gasteizko egoerari dagokion parametroak kalkulatu baditugu:

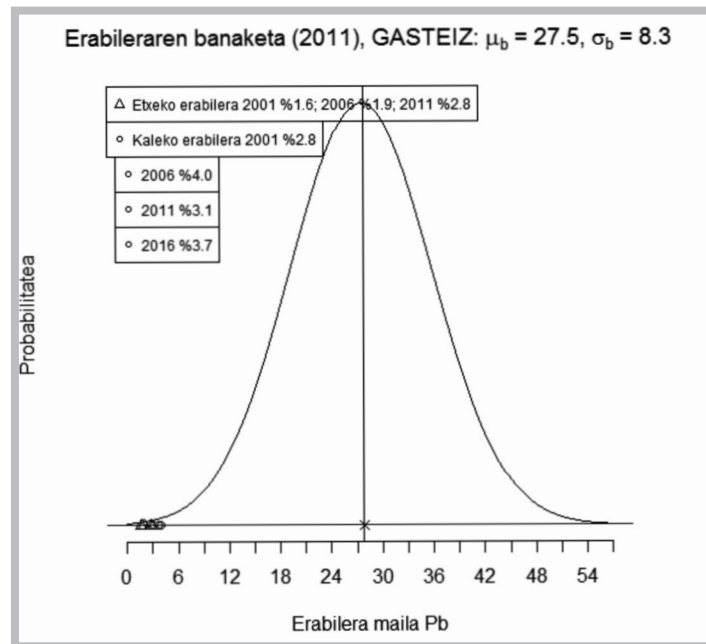
Erabilerearen mugak: $0 \leq Pb \leq 0,55$

Batez besteko aritmetikoa: $\mu_{pb} = Pbg^2 = 0,55^2 = 0,275$

Desbiderapen estandarra: $\sigma_{pb} = 0,15 \cdot Pbg = 0,15 \cdot 0,55 = 0,0825$

Horren arabera, Gasteizko egoerari dagokion banaketa, berriz, marrazten badugu:

11. grafikoa. Gasteizko egoerari dagokion euskararen erabilerearen banaketa.

Iturria: Egileak eginda R softwarearen bitartez.

Gasteizko kasua euskara biziberritzeko eredu gisa kontsidera dezakegu, egoera okerragotik abiatu arren Bilboko antzeko egoerara iritsi baita. Orain, Bilboko eta Gasteizko banaketak oso antzekoak dira.

Hiriburuen azterketa eredu estatistikoa ulertzeko ariketa gisa har daiteke. Egindako azterketaren gainean ondorio batzuk atera ditzakegu.

Eredu estatistikoak balio dezake tokian tokiko erabilerearen banaketa eza-gutzeko. Hau da, tokian tokiko erabilerearen parametroak kalkulatu: ba-

tezbeteko eta desbiderapen estandarra. Halaber, banaketak balio du neurtutako erabilera mailak ebaluatzeko. Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako hiriburuen banaketak azalduko ditugu.

Bilbo N(28 , 8,6) 2016ko erabilera %2,5 (Kluster)

Bilbon, euskaldun batek bizimodu arruntean, batenaz beste, euskara %28an erabiliko du. Ahalegin txikia eginda euskaldun arruntak bere erabilera maila %36,6 mailaraino eraman lezake, desbiderapen estandar bat gora.

Donostia N(35 , 10) 2016ko erabilera %16,1 (Kluster)

Donostian bizi den euskalduna da euskara gehien erabiltzen duena baina gutxi hala ere, %35a baino ez. Desbiderapen estandar bat gehiago Donostian bizimodu arruntean %45era iritsi daiteke.

Gasteiz N(28 , 8,3) 2016ko erabilera %3,7 (Kluster)

Gasteizen, azkenik, bizimodu arruntean euskara %28an erabil daiteke. Desbiderapen estandar bat gorago, berriz, %36,3 erabilera-mailara iritsi daiteke.

Hala ere, euskaldun bakoitzak egin dezakeen ahaleginak erabilera sozialean izan dezakeen ekarpena elebidunen proportzioaren arabera izango da. Errazagoa da Donostian kaleko erabilera maila areagotzea Gasteizen baino. Euskaldunak zenbat eta gutxiago izan orduan eta ahalegin handiagoak egin behar dituzte kalean euskararen presentzia zabaltzeko.

AZKEN GOGOETA

I Aurkeztu dugun hizkuntza gutxituaren erabileraren gaineko eredu estatistikoak, batez ere, euskararen erabileraren azterketarako eredu izateko sortu dugu. Euskararen hiztun elkarte, zorionez, hizkuntzarekiko konpromiso maila handiko taldea da. Hau da, hezkuntza euskaldunaren aldeko jarrera, hedabide euskaldunen aldeko joera edota euskaraz bizitzeko konpromiso oso handiak dira. Zenbateko? Hori jakiteko, neurri batean, balio dezake ere du estatistikoak; zoriz itxaron daitekeenetik zenbat eta gorago euskararekiko konpromiso orduan eta handiago dela ulertzen baitugu.

Onartzen dugu eredu estatistikoan badela zer hobetu, bai, eta batez ere zer hobeto azaldu. Eskerrik asko. ●

Euskaldun bakoitzak egin dezakeen ahaleginak erabilera sozialean izan dezakeen ekarpena elebidunen proportzioaren arabera izango da. Errazagoa da Donostian kaleko erabilera maila areagotzea Gasteizen baino. Euskaldunak zenbat eta gutxiago izan orduan eta ahalegin handiagoak egin behar dituzte kalean euskararen presentzia zabaltzeko.

OHARRAK

1. *Atlas of the World's Languages Danger* UNESCO
2. http://www.soziolinguistika.eus/files/hekn2016_eu_1.pdf
3. Hizkuntzari buruzko datuak biltzen dira EAEn 1981. urtez geroztik hamar urteren behin, horrela zehazten da **legez** zenbat hitzun dagoen. Kale-erabileraren neurketa, berriz, entzuten den hizkuntzaren araberrako zenbaketa da, behaketa metodologia. Horregatik esaten dugu datuak *enpirikoak* direla.
4. $\pi = 3,14159265358979$
 $e = 2,71828182845905$

ERREFERENTZIAK

- Altuna, O., Iurrebaso, I., Isasi, I., Martínez de Luna, I., Ramos, R. eta Uranga, B. (2012 (3)). "Hizkuntzen Kale-erabileraren VI. Neurketa, 2011. Emaizta nagusiak". *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 84 zk. 31-58 or.
- Alvarez Enparantza, J.L. *Txillardegi* (1984). *Elebidun gizarteen azterketa matematikoa. Sarrera bat*. Iruñea, UEU.
- Alvarez Enparantza, J.L. *Txillardegi* (1994). *Soziolinguistika matematikoa*. Iruñea, UEU.
- Alvarez Enparantza, J.L. *Txillardegi* (2002). *Hacia una socio-lingüística matemática*. Donostia, Euskal Soziolinguistika Institutua Sortzen.
- Isasi, X. (1994). "Hiztun erroldak, labelak eta euskaldunak". *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 13-14 zk. 28-33 or
- Isasi, X. (2007). "Euskararen erabilera kale". *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 64 zk. 119-121 or
- Isasi, X. (2009 (2)). "OMENEZ; Euskararen erabilera aztertze oinarri zientifikoak". *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 71 zk. 39-56 or
- Isasi, X. (2011 (2-3)). "Euskara: politika, inkestak eta erabilera". *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 79-80 zk. 301-313 or
- Isasi, X., Iriarte, A. (1998). "Euskararen kale-erabilera. Txillardegiren eredu matematikoa". *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 28 zk. 51-80 or.
- Moseley, Ch. (ed.) (2010) *Atlas of the World's Languages in Danger*. 3. argitaraldia. Paris, UNESCO Publishing.
- UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages (2003) *Language Vitality and Endangerment*. Paris, UNESCO Internet: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/Language_vitality_and_endangerment_EN.pdf